

ПЕРСПЕКТИВИ ПРОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФОРМУЛИ МИРУ ПІСЛЯ ІНАВГУРАЦІЙНОГО ГЛОБАЛЬНОГО САМІТУ МИРУ

Автор:
Олексій Авдєєв

Інавгураційний Глобальний Саміт миру став важливим етапом в процесі імплементації Формули миру, яку керівництво України презентує в якості єдиного реалістичного мирного плану, здатного завершити війну. Активізація публічної риторики щодо подальших дій, зокрема щодо підготовки мирного плану та проведення другого Саміту миру до кінця поточного року, актуалізує необхідність неупередженого аналізу його результатів та потенціалу. З цією метою в дослідженні аналізуються ключові проблеми щодо реалізації українського бачення мирного процесу, які розкрив Саміт в Бюргенштоці, та які можуть вплинути на майбутню роботу на цьому напрямку зовнішньої політики України.

1. Основні позитивні результати Саміту миру

Інавгураційний Глобальний Саміт миру, який відбувся 15-16 червня 2024 року в Бюргенштоці, Швейцарія, став значною подією у зовнішній політиці не лише для України, але й для сучасних міжнародних відносин в цілому. Ця зустріч, яка була анонсована ще в середині січня, стала довгоочікуваною та важливою частиною реалізації Формули миру Президента України Володимира Зеленського. Серед основних позитивних результатів, які свідчать про успіх організації Саміту та дипломатичних зусиль української команди, можна виділити такі:

Забезпечення широкої участі в Саміті представників міжнародної спільноти. Згідно з даними організаторів, оприлюдненими за підсумками Саміту миру, участь у заході взяли делегати з 92 країн (включаючи Україну та Швейцарію), а також Косово, яке не визнається Україною. Учасники заходу були представлені на високому рівні: 56 – на рівні глав держав та урядів, 32 – на міністерському рівні, 5 – на іншому рівні. Крім того, Саміт відвідав Вселенський Патріарх Варфоломій I та

представники 5 міжнародних організацій (зокрема, Європейського Союзу, який був представлений трьома окремими делегаціями). Загалом, в інавгураційному Саміті миру взяла участь 101 делегація¹.

Ухвалення в рамках Саміту спільного документа. Під час Саміту було ухвалено Спільне комюніке про основи миру², яке підкреслює важливість дотримання міжнародного права, зокрема Статуту ООН, та резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, що засуджують агресію Росії проти України і підтверджують повагу до територіальної цілісності України. Документ також містить спільне бачення щодо вирішення проблем ядерної безпеки, продовольчої безпеки та питання звільнення полонених та депортованих осіб, що відповідає трьом пунктам Формули миру Президента Зеленського, які обговорювалися під час Саміту. Спільне комюніке, за попередньою інформацією, підтримали 84 делегації, проте протягом 16-17 червня три делегації попросили виключити їх зі списку підписантів документа. Водночас він залишається відкритим до приєднання, і коло його учасників поступово розширюється. Станом на 29 липня їхня кількість складає 92 країни та організації³.

Збереження недоторканості «червоних ліній» щодо позиції України стосовно мирного процесу. Попри окремі спекуляції та провокативні прогнози⁴, під час самого Саміту миру не було зафіксовано поступок з боку України, які можна було б трактувати як відмову від проголошеного раніше бачення щодо шляху до відновлення миру. Російська Федерація не була запрошена на захід, що відповідає заявленій позиції Києва про неприпустимість переговорів з режимом В.Путіна⁵. Спільне комюніке про основи миру, попри яскраво виражений компромісний характер, включає важливі для України пункти, зокрема вимогу відновлення українського контролю над Запорізькою АЕС, що варто трактувати як опосередковану вимогу щодо виведення російських військ з території об'єкта.

¹ Summit on Peace in Ukraine (17.06.2024). Federal Department of Foreign Affairs (MFA) of Switzerland. Accessed 27.07.2024. URL: <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/fdfa/aktuell/dossiers/konferenz-zum-frieden-ukraine.html>

² Спільне комюніке про основи миру. Офіційний веб-сайт Президента України (16.06.2024). Accessed 28.07.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilne-komyunike-pro-osnovi-miru-91581>

³ Summit on Peace in Ukraine: Joint Communiqué on a Peace Framework (Updated 12.07.2024). Federal Department of Foreign Affairs (MFA) of Switzerland. Accessed 29.07.2024. URL: <https://www.fdfa.admin.ch/eda/en/fdfa/fdfa/aktuell/dossiers/konferenz-zum-frieden-ukraine/Summit-on-Peace-in-ukraine-joint-communication-on-a-peace-framework.html>

⁴ Сидоренко С. Без миру та з компромісами. Які загрози несе Україні саміт у Швейцарії та чи можна їх уникнути (05.06.2024). Європейська Правда. Accessed 28.07.2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/06/5/7187503/>

⁵ Указ Президента України №679/2022 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 вересня 2022 року «Щодо дій України у відповідь на спробу Російської Федерації анексувати території нашої держави, з метою гарантування безпеки євroatлантичного простору, України та відновлення її територіальної цілісності». Офіційний веб-сайт Президента України. Accessed 27.07.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6792022-44249>

2. Ключові проблеми, які розкрив Саміт миру

Хоча організацію Саміту миру можна вважати успіхом для української дипломатії, захід також висвітлив ряд проблемних аспектів, які супроводжують процес реалізації Формули миру.

Попри заявлену глобальність Саміту, на практиці спостерігається певний «західноцентризм» заходу. Це підтверджують:

- **Недостатньо широка представленість Глобального Півдня на Саміті.** З 93 країн, які взяли участь в заході, майже половину становили країни т.зв. «колективного Заходу». Саміт відвідали 2 країни Північної Америки і майже вся Європа (47 держав, включаючи Косово; лише Азербайджан утримався від участі). Відносно широко були представлені Близький Схід (7 країн) та Південна Америка (7 з 12 країн регіону). Водночас, в Саміті миру взяли участь лише 14 країн Африки (з 54, розташованих на континенті), 4 країни Центральної Америки та Карибського Басейну, 12 країн Азії та Океанії. При цьому в останньому випадку до числа учасників від Азійсько-Тихоокеанського регіону зараховані 4 країни (Австралія, Нова Зеландія, Республіка Корея та Японія), які традиційно вважаються частиною розвинуеного Заходу⁶.
- **Відсутність на Саміті або відносно низький рівень участі ключових держав Глобального Півдня.** Китайська Народна Республіка, яка претендує на глобальне лідерство і є другою найбільшою силою в глобальній політиці після США, не взяла участі в Саміті. Інші країни-члени формату БРІКС, який поступово перетворюється на своєрідного конкурента-альтернативу Групі Семи, хоча й брали участь в заході, але не на рівні глав держав та урядів. Наприклад, Індію представляв заступник міністра закордонних справ, ПАР – радник Президента, а Бразилію – посол в Швейцарії. На окрему увагу заслуговує те, що бразильська делегація була присутня на Саміті лише як спостерігачі, про що свідчить оприлюднений список учасників.

Попри те, що Саміт миру представлявся як ключовий захід для обговорення Формули миру Президента України на найвищому рівні, фактично **тематика дискусії була суттєво обмежена**. На порядок денний Саміту миру були винесені лише питання, які відповідають трьом з десяти пунктів ініціативи Президента України (п. 1 «Радіаційна та ядерна безпека», п. 2 «Продовольча безпека» та п. 4

⁶ Summit on Peace in Ukraine. Federal Department of Foreign Affairs (MFA) of Switzerland (17.06.2024). Accessed 27.07.2024. URL: <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/fdfa/aktuell/dossiers/konferenz-zum-frieden-ukraine.html>

«Звільнення полонених та депортованих осіб»). Це, ймовірно, було зроблено з метою зосередження уваги на менш конфронтаційних аспектах мирного плану. Проте таке вузьке фокусування можна сприйняти як доказ відсутності готовності міжнародної спільноти до предметного обговорення інших ключових елементів Формули миру, таких як виконання Статуту ООН і відновлення територіальної цілісності України та світового порядку (п. 5), виведення російських військ та припинення бойових дій (п. 6), відновлення справедливості (п. 7) тощо.

Навіть в умовах суттєвого обмеження тематики дискусії на Саміті миру та виключення більш конфронтаційних питань зі Спільного комюніке про основи миру, документ не отримав абсолютної підтримки учасників. Три країни (Ірак, Йорданія, Руанда) фактично відкликали свою підтримку вже в першу добу після завершення Саміту. Хоча загальна кількість прихильників комюніке виглядає досить оптимістично, аналіз країн, що підтримали документ, показує відсутність підтримки з боку ключових представників Глобального Півдня, зокрема, з боку Бразилії, Індії, Індонезії, Мексики, ПАР і Саудівської Аравії. Особливо варто відзначити недостатню підтримку з боку країн Близького Сходу – лише 2 з 7 держав регіону (Ізраїль і Катар), які брали участь в Саміті, приєдналися до комюніке.

3. Українське бачення щодо подальшої роботи

Саміт миру мав закласти основу для активізації роботи, спрямованої на подальшу імплементацію Формули миру Президента України. Загальний нарис бачення Києвом цього процесу вже було неодноразово презентовано керівництвом держави та Офісу Президента України.

Спочатку було здійснене обговорення всіх десяти пунктів Формули миру на рівні радників з питань національної безпеки. Під час останньої зустрічі радників в Давосі Керівник ОПУ Андрій Єрмак відзначив, що «за результатами консультацій ми хочемо напрацювати спільний план відповідальних держав світу. Наступним кроком може бути перший глобальний саміт на рівні лідерів держав та урядів, на якому буде дано старт на вищому політичному рівні для розробки та погодження єдиного, спільного мирного плану. І якщо держава-агресор реально демонструватиме бажання завершити цю війну та повернутися до поваги до міжнародного права, ми для такого моменту матимемо цей спільний мирний план»⁷.

⁷ Андрій Єрмак за результатами зустрічі радників у Давосі: У нас іще багато роботи попереду, але ми єдині щодо ключових принципів миру для України та всього світу (15.01.2024). Офіційний веб-сайт Президента України. Accessed 27.07.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/andrij-yermak-za-rezultatami-zustrichi-radnikov-u-davosi-u-n-88333>

За результатами Саміту миру Президент України Володимир Зеленський відзначив: «...ми запропонували й домовилися продовжити нашу спільну роботу на більш технічному рівні – на рівні радників і міністрів у форматі спеціальних зустрічей під головуванням або співголовуванням країн... ми домовилися розпочати роботу в спеціальних групах після Саміту над конкретними ідеями, пропозиціями, напрацюваннями, які можуть відновити безпеку в різних аспектах. Саме так, як це працювало на рівні радників і міністрів під час підготовки першого Саміту миру... І ми запрошуємо всі країни, які визнають обов'язковість Статуту ООН як основи співпраці націй, брати участь у роботі груп і висловлювати свої ідеї та пропозиції. Впевнений, що разом ми забезпечимо результат. Перший і другий Саміти миру мають об'єднати нашу спільну роботу над деталями миру. Ми перебуваємо у стані війни, і в нас немає часу на тривалу роботу – рух до миру означає швидкі дії, підготовка займе місяці, а не роки»⁸.

Під час прес-конференції 15 липня Президент України Володимир Зеленський поставив завдання, щоб у листопаді був повністю готовий план для Другого Саміту миру. Він зазначив, що наприкінці липня – на початку серпня відбудеться перша зустріч на рівні міністрів, радників з питань безпеки за результатами Саміту миру. Вона скоріше за все буде організована в Катарі та стосуватиметься тематики енергетичної безпеки. В серпні очікується проведення другої зустрічі в Туреччині щодо вільного мореплавства та проблематики продовольчої безпеки. У вересні запланована зустріч в Канаді щодо гуманітарного напрямку – обміну полонених та повернення дітей. За результатами кожної зустрічі будуть розроблені відповідні плани, які будуть використані для підготовки другого Саміту миру. При цьому Президент України відзначив, що на цьому заході мають бути представники Росії⁹.

4. Актуальне «підводне каміння» щодо імплементації Формули миру

Заяви українського керівництва щодо подальших дій з реалізації Формули миру викликають певні питання, які потребують вирішення та уточнення.

Насамперед, у публічних виступах українського керівництва відсутня конкретна інформація, за якими пунктами Формули миру планується розробити чіткі плани напередодні другого Саміту миру (наразі чітко згадані лише три пункти).

⁸ Заява Президента України Володимира Зеленського під час зустрічі з представниками ЗМІ за підсумками Глобального саміту миру (16.06.2024). Офіційний веб-сайт Президента України. Accessed 27.07.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zayava-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-pid-chas-zu-91593>

⁹ Година гострих запитань до Зеленського! Пресконференція президента України 15 липня 2024. ТСН. Accessed 28.07.2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cR2E4U1z3iw>

Невизначеність стосовно того, чи вестиметься паралельна робота за всіма пунктами української ініціативи, може породити спекуляції про можливу відмову України від окремих елементів Формули миру. Це, в свою чергу, може трактуватися як визнання того, що Формула миру не є ефективним цілісним планом. Наголос на окремих пунктах, який останнім часом став помітнішим, лише підкріплює цю позицію. Певна несистемність у підходах (наприклад, на Саміті миру обговорювалися пункти 1, 2 і 4, тоді як Президент України згадує на прес-конференції про майбутні заходи щодо пунктів 2, 3 і 4) ще більше ускладнює ситуацію з розумінням українського підходу.

Заяви Президента України щодо можливої участі представників Росії в другому Саміті миру можуть бути інтерпретовані неоднозначно. З одного боку, українське керівництво наполягає на неприпустимості порушення певних «червоних ліній», таких як відновлення територіальної цілісності та суверенітету України. Водночас неодноразово підкреслювалася нездатність нинішнього російського режиму до конструктивного діалогу. З іншого боку, зараз звучать чіткі сигнали про необхідність залучення російської сторони до мирного процесу на певному етапі. Навіть якщо така позиція є вимушеним кроком у відповідь на заяви деяких впливових країн Глобального Півдня, та розрахована передусім на зовнішню аудиторію, вона може викликати критику всередині країни. Це може бути використано супротивником для проведення інформаційно-психологічних операцій, спрямованих на дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації в Україні.

Наразі неочевидно, що обговорення окремих пунктів Формули миру швидко призведе до порозуміння у вирішенні відповідних питань. Без реального залучення країн Глобального Півдня до обговорення та ухвалення рішень, а також без гарантій їхньої участі у спільній роботі з реалізації цих рішень, переговори на рівні радників та міністрів мають обмежений потенціал і носять переважно інформаційно-пропагандистський характер.

При цьому під час обговорення Україні доведеться докладати зусиль, щоб довести, що саме Формула миру має стати основою для мирного врегулювання. Цій позиції загрожують так звані «мирні ініціативи» інших держав, які насправді спрямовані на легалізацію окупації Росією територій України. Найбільш загрозовою в цьому контексті є позиція Китаю, який 24 лютого 2023 року представив своє бачення вирішення «української кризи» у вигляді 12 пунктів¹⁰, а перед Самітом миру залучив Бразилію для презентації спільної позиції з цього питання¹¹. У подальшому

¹⁰ China's Position on the Political Settlement of the Ukraine Crisis (24.02.2023). MFA of China. Accessed: 27.07.2024. URL: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202302/t20230224_11030713.html

¹¹ Common Understandings Between China and Brazil on Political Settlement of the Ukraine Crisis (23.05.2024). MFA of China. Accessed: 27.07.2024. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/zxxx_662805/202405/t20240523_11310698.html

просуванні свого плану Китай, ймовірно, може розраховувати на підтримку своїх африканських союзників (у продовження африканської мирної ініціативи, оприлюдненої влітку 2023 р.) та лідера Угорщини Віктора Орбана¹².

5. Висновки

Інавгураційний Глобальний Саміт миру став значущою дипломатичною подією. Сам факт його проведення та широка представленість усіх регіонів світу, попри активну протидію Росії, стали вагомим успіхом. Одним з ключових результатів Саміту є презентація Спільного комюніке, яке стало першим документом щодо українських миротворчих ініціатив, що отримав широку підтримку (хоча й не від усіх учасників заходу).

Акцент на необхідності проведення Саміту миру, який робили представники України в інформаційному просторі, створював певні завищені очікування від цього заходу. Водночас Саміт не приніс значущих рішень, що стосуються практичного наповнення мирного процесу. Його не можна розглядати як підсумок тривалої дипломатичної роботи, яка ведеться навколо Формули миру Президента України (зокрема, у форматі радників з питань національної безпеки). Він радше став лише проміжним етапом у триваючому процесі – і саме так має сприйматися. Таким чином, відсутність ухвалення конкретного мирного плану на цьому заході – на яке хтось міг очікувати – не впливає на загальну позитивну оцінку заходу, оскільки це й не було його метою.

Водночас, наразі невирішеними залишаються ключові питання, які впливають на подальший мирний процес та перспективу перетворення Формули миру на реальний дипломатичний план завершення війни. Серед них найбільш актуальними є:

- Недостатня підтримка українських зусиль з боку країн Глобального Півдня (як ключових держав вказаних регіонів, так і широкого кола країн);
- Відсутність чіткого бачення, яким чином започаткована робота по конкретних напрямках (пунктах Формули миру) врешті решт має призвести до прийняття Росією прийнятних для України мирних умов;

За таких умов вкрай важливо продовжувати політику, спрямовану на доведення глобальності Формули миру та важливості її імплементації. Ключовим є

¹² Report of Prime Minister Viktor Orbán to Charles Michel, President of the European Council (18.07.2024). PM of Hungary. Accessed: 26.07.2024. URL: <https://miniszterelnok.hu/en/report-of-prime-minister-viktor-orban-to-charles-michel-president-of-the-european-council/>

переконання країн Глобального Півдня в тому, що успіх Росії стане поразкою для всіх країн, які прагнуть жити в безпечному світі. Важливим є забезпечити не лише участь світової спільноти в підготовці спільного мирного плану, але й згоду країн світу здійснювати заходи примусу з метою впливу на Росію задля прийняття його умов.

© Центр міжнародної безпеки

Автор:

Олексій Авдєєв

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Центр міжнародної безпеки

вул. Бородіна Інженера, буд. 5-А, м. Київ, 02092, Україна

Тел.: +380999833140

Е-mail: cntr.bezpeky@gmail.com

<https://intsecurity.org/>

